

deelnam, dan was hij Nolens' terminologie vaker tegengekomen. Hij had dan beter begrepen welke standpunten de verschillende partijen innamen dan op grond van vooral het partijblad mogelijk is. Klijsma kent Marchants afkeer van extraparlamentaire kabinetten wel, maar de positie die Marchant daarmee innam in het politieke krachtenveld ontgaat de auteur door het 'naar binnen gekeerde' bronnengebruik. Ook de gevolgen voor de VDB komen daardoor niet uit de verf.

Anders ligt dat met interne partijdiscussies. Op basis van het partijblad geeft Klijsma wel een evenwichtige beschrijving van ordinaire partijruzie's zoals bij de kandidaatstelling van 1922, en van de vraag of de partij met de Liberale Unie zou moeten fuseren. Het machtsstreven van Marchant en de onwil van het VDB-clubje om de eigen identiteit te laten opgaan in een grotere massa hielden deze fusie tegen. Des te opvallender is dat in 1946 de door Klijsma betreunde fusie met de SDAP tot stand kwam.

Een partijgeschiedenis kan zich echter niet alleen naar binnen richten, maar moet een partij in het politieke spectrum plaatsen. Met vooral de *Vrijzinnig-Democraat* als bron lukt dat niet. Bovendien vertelt Klijsma zelfs zaken die de interne VDB betreffen meestal alleen als ze in het partijblad staan, zonder elders beschikbare bronnen te raadplegen. Deze werkwijze geeft dit proefschrift het karakter van zo'n 800 pagina's hapsnap verzamelde informatie die toevallig in het partijblad stond.

Alleen voor het weergeven van verkiezingsuitslagen baseert de auteur zich vaker dan gemiddeld op andere bronnen, vooral kwantitatieve gegevens. Op dit terrein lijkt hij zich zekerder te voelen dan bij het politieke debat. Waardevol zijn vooral de resultaten over de periode na 1918, waarover nog weinig werd gepubliceerd.

De over het boek verspreide tabellen en grafieken met verkiezingsstatistieken versterken wel het karakter van een ondoordringbare verzameling gegevens. Daarbij komen nog de her en der opduikende biografietjes van Kamerleden op basis van vooral secundaire literatuur. Zulke gegevens zijn interessant en dus is de hoeveelheid niet het probleem. De vele gegevens vormen echter geen geheel, omdat Klijsma ze met zijn blikveld niet in een politieke context kan beschrijven. Dit boek geeft daarom wel los aan elkaar hangende informatie over de interne lotgevallen van de VDB, maar het biedt niet zoveel inzicht in de positie van deze partij in de Nederlandse politiek of in haar ideologische ontwikkeling.

Johan den Hertog, Universiteit Leiden

Frentrop, P., *Tegen het idealisme. Een biografie van Pierre Vinken* (Amsterdam: Prometheus, 2007, 1032 blz., €49,95, ISBN 978 90 446 1108 1).

Een boek inhoudelijk op waarde schatten op grond van zijn dikte hoort net zo min als het karakter van een mens beoordelen op basis van zijn uiterlijk.

Toch gebeurt het allebei onwillekeurig. Zo rijzen er al bij het zien van dit boek inhoudelijke vragen. Zoals: kan iemand die nog springlevend is, een biografie van over de duizend bladzijden verdienen?

Zeker, van gepensioneerd uitgever Pierre Vincken (1927-) staat vast dat hij veelzijdig getalenteerd is, en dat hij een boeiend leven had en heeft. Na zich te hebben bekwaamd in de neurochirurgie stond hij aan de wieg van een medische wetenschappelijke uitgeverij, Excerpta Medica, die hij uitbouwde tot een van de belangrijkste ter wereld. Bij de overname ervan door Elsevier kwam Vincken in de raad van bestuur terecht. Eind jaren zeventig werd hij de voorzitter van dit directiecollege. Onder zijn straffe en visionaire leiding veranderde Elsevier van een weliswaar groot, maar enigszins bedaagd en zelfgenoegzaam concern in een uiterst slagvaardige en onbeschrijflijk winstgevend multinational, sinds de fusie met een Britse branchegenoot bekend onder de naam Reed Elsevier.

Hierbij komt dat hij betrokken was bij de oprichting van de literaire tijdschriften *Parasol* en *Tirade*, dat hij enige gerenommeerde wetenschappers heeft ontmaskerd als plagiaatpleger, dat hij samensteller is van een neurochirurgisch standaardwerk van tientallen delen, dat hij zich een grote reputatie verwierf in het ontraadselen van de symboliek op oude schilderijen, dat hij na zijn pensionering naam maakte als oprichter van het Republikeins Genootschap, dat hij een bij wijlen stormachtig liefdesleven en een kring van interessante vrienden onderhoudt, en het is duidelijk dat op Vinkens leven de uitdrukking *never a dull moment* past.

En toch. Als God inderdaad blijkt te bestaan – tot Vinkens ongenoegen, want blijkens de titel van zijn biografie heeft hij een afkeer van godsdiensten en andere heilsleren – kan Hij nauwelijks op een dikkere levensbeschrijving rekenen.

Bij lezing blijkt de oorzaak van de kolossale omvang te liggen in het feit dat auteur Paul Frentrop een vriend en bewonderaar van Vincken is. Op zichzelf is dit geen enkel bezwaar, mits de biograaf zich niet schuldig maakt aan het verdraaien en weglaten van feiten om zijn held(in) volmaakt te doen schijnen. Aan deze fout heeft Frentrop, voor zover dat als buitenstaander is na te gaan, zich niet bezondigd. Wel aan het misverstand dat de lezers van de biograaf een verpletterende volledigheid eisen. Daardoor is dit boek een curieuze mengvorm geworden van biografie, *as told to*-autobiografie en wat ik voor het gemak 'de draagbare Pierre Vincken' noem, een anthologie van Vinkens toespraken, lezingen, brieven en memoranda.

Erg draagbaar is het boek daardoor niet geworden, maar blijkens Frentrops voorwoord is het exact wat de auteur en zijn onderwerp voor ogen stond. Het moest een soort *Groot Winterboek* worden, waarin uiteenlopende disciplines iets van hun gading konden vinden, neurochirurgen, kunst- en literatuurhistorici, filosofen, maar ook journalisten, ondernemers en gewoon liefhebbers van een treffende anekdote en leuke *petite histoire*. Voor echte hypochonders is er een hoofdstuk over Vinkens medische toestand in het algemeen en zijn ouderdomskwalen in het bijzonder, een hoofdstuk dat ik (veldmaarschalk van alle hypochonders) uit lijfsbehoud heb overgeslagen.

Hoewel ik mijn twijfel heb over deze biografische formule, vooral omdat hij van alles te veel biedt, is het een fascinerend boek geworden. Ik heb het – nee, niet in één adem – verrukt uitgelezen. De lof is niet te danken aan de experimentele opbouw, maar aan een kwaliteit die van alle tijden is: meedogenloze eerlijkheid. Vinken noch Frentrop voelt zich gehinderd door kiesheid bij het weergeven van de toedracht van gebeurtenissen of een oordeel over nog levende mensen. Of die oordelen objectief juist zijn, doet voor de lezer niet ter zake. Het gaat erom dat ze Vinkens gedrag en zijn reacties hebben bepaald. Door open te zijn over situaties en motieven van hemzelf en anderen wordt duidelijk waarom het is gegaan zoals het is gegaan. Zo bestaat het boek uit een continue reeks kijkjes achter de schermen. Vooral in de hoofdstukken over Vinkens tijd in de top van (Reed) Elsevier bieden deze kijkjes verrassende inzichten in de manier waarop grote bedrijven worden geleid. Daarom behoort dit boek – of in elk geval een afgeslankte versie ervan – verplichte kost op managementopleidingen te worden.

Een voorbeeld. Vlak voordat Vinken voorzitter werd van Elseviers raad van bestuur kocht het concern de dagbladuitgeefster NDU, eigenaresse van onder andere *NRC Handelsblad* en het *Algemeen Dagblad*. Elsevier presenteerde deze aankoop als helemaal passend in de concernstrategie. Maar Vinken onthult dat dit een noodgreep was. Scheidend bestuursvoorzitter Dolf van den Brink, min of meer afgedankt wegens allerlei hinderlijke eigenschappen, had de kranten achter ieders rug om verworven, vermoedelijk om het zijn opvolger Vinken, die niets moest hebben van kranten uitgeven, moeilijk te maken. Later verkocht Vinken de kranten aan PCM. Met winst.

Gerard Mulder, Hilversum

Matthée, Z., *Voor volk en vaderland. Vrouwen in de NSB 1931-1948* (Amsterdam: Balans, 2007, 366 blz., ISBN 978 90 501 8817 3).

In het voetspoor van beoefenaars(sters) van vrouwen- en gendergeschiedenis die sinds de late jaren zeventig een einde hebben gemaakt aan het toen heersende slachtoffervertoog, is ook in de geschiedschrijving over aanhangsters van het nazi-regime in Duitsland en elders het accent komen te liggen op vrouwen als actief handelende personen, met hun eigen motieven. Het boek van de historica Zonneke Matthée past in deze trend. Ze concludeert dat het te gemakkelijk is om ervan uit te gaan dat vrouwelijke leden van de NSB en aanverwante organisaties lid waren geworden omdat hun echtgenoot lid was, zoals de gangbare opinie luidt. Vrouwelijke NSB-leden hielden er veelal hun eigen motieven op na om lid te worden. Een aanzienlijk deel van de door haar onderzochte vrouwen was tevens lid en vaak actief in het kader van de Nationaal Socialistische Vrouwen Organisatie (NSVO), de in 1938 opgerichte koepel van vrouwenorganisaties van de NSB. Zeker als men dit laatste gegeven in ogenschouw neemt, past de visie van Matthée eveneens in de brede benadering van politiek die sinds de jaren negentig onder Nederlandse